

Het noodlot van een heks te zijn

Niet ver van Onstwedde en Wedde ligt de Galgenberg, in de wandeling de "Giezelbaarg". Een herinnering aan een ver verleden met een wat griezelige bijklank: eens stond hier de galg. En die stond er niet voor niets: op die Giezelbaarg is ongetwijfeld menig doodvonnis ten uitvoer gebracht; de grond is er doordrenkt van bloed en tranen. Je hoort er nu nooit meer iets van, maar vroeger was het in nachtelijke uren een gemeden plek: het spookte daar namelijk en hoe kon het ook anders.

De galg is al lang verdwenen, volgens het verhaal heeft ooit een landbouwer uit de omgeving de massief eiken paal gevonden en ze bleek voor hem nog goed genoeg om er kozijnen voor zijn "baanderdeur" van te maken... Voor de rest is de Giezelbaarg ongetwijfeld een al-oude gerechtsplaats.

Heksen, spoken, "veurlopen" en allerlei verschijningen hebben in het leven van onze voorouders een grote rol gespeeld. Lach er hen niet om uit: zij namen dagelijks tal van verschijnselen waar, die voor hen onverklaarbaar waren en voor de dingen, die onbegrijpelijk waren, moest men zich hoeden!

Zelfs lieden, die het - in onze ogen - toch tot een behoorlijke graad van ontwikkeling gebracht hadden, waren vaak heilig overtuigd van het bestaan van spoken en hekserij. Zoals predikanten bijvoorbeeld.....

In 1596 was Ludolpus Antonius predikant in Blijham. Op een kwade dag werd het kind van dominee Antonius ziek, het sukkelde drie maanden lang en overleed toen. De chirurgijn uit Vlachtwedde wist geen raad en niemand kon zeggen, wat het kind mankeerde.

Tot dominee Antonius ontdekte, dat het kind, kort voor het ineens ziek werd, een appel had gegeten, die het had gekregen van een oude vrouw: Alke Engels. Alke Engels was toen al ver over de zeventig, maar waren niet juist die oude vrouwen "heksen"?

't Was duidelijk: die appel was betoverd geweest. Alke Engels werd uit haar woninkje gehaald en naar Wedde gesleurd. Daar wist men wel raad: het oude mensje werd terdege gezeseld en gepijnigd en zoals zo vaak in die dagen: toen het lijden haar te zwaar viel, "bekende" zij, dat er met die appel iets niet in de haak geweest was. Zij trof het trouwens niet best. Juist in die dagen was de heksenjacht weer schering en inslag; men had ook een vrouw, Johanna Lubberts geheten, wegens hekserij ingesloten. Johanna had twee kinderen behekst, het ene had zij kort na de geboorte gekust; het andere had zij over het haar gestreken en zie: beide kinderen waren kort daarna gestorven. Duidelijk, nietwaar?

In Wedde wist men in zo'n geval vrij gauw een bekentenis los te krijgen, de beul beschikte over enige "apparatuur", die dit kon verhaasten.

Men had overigens nog een eenvoudig middeltje om schuld of onschuld aan het licht te brengen: de zogenaamde waterproef. Handen en voeten van de beschuldigde werden aaneengebonden en vervolgens werd het slachtoffer in het water geworpen. Een echte heks bleef dan drijven, geloofde men. Zonk het aldus behandelde slachtoffer, dan was het onschuldig (en verdrong meestal!).

De zoon van Alke Engels drong er met klem bij het gericht op aan, zijn moeder die waterproef te doen ondergaan, "men solde syne moder Alke Engels toch op 't water smyten"; maar men meende al genoeg te weten. Een paar dagen later werd het gemartelde oude wijfje op de Giezelbaarg verbrand. . . .

Samen met Johanna Lubberts overigens. Dat was op 17 februari 1597.

Maar er was meer gebeurd; we zeiden het al, dat men juist in die tijd weer "bevangen" was door de heksenjacht. Toen men Alke Engels gevangen genomen had, had men meteen ook haar zuster, Bertyen Thyes opgepakt. Bertyen zag een kwalijke bui hangen; zij wist in haar kerker zelfmoord te plegen en dat werd prompt aangemerkt als een bewijs van schuld!

Verder had men Alke Engels de bekentenis weten te ontwingen, dat zij op haar beurt de appel gekregen had van een andere vrouw, Hemke Aaldriks geheten. Twee dagen vóór Alke Engels haar leven op de brandstapel eindigde, werd Hemke Aaldriks gegrepen. Natuurlijk ontkende die verontwaardigd alles, in feite wist ze natuurlijk van niets. Maar. . . de beul had een kunstig gebouwde tweedelige ladder, waar ze opgebonden werd om vervolgens flink te worden uitgerekt.

Al gauw vertelde Hemke de vreemdste dingen, waarnaar de beul en het gericht natuurlijk met rode oortjes zullen hebben geluisterd. Zij had die appel gevuld met rattengif en Alke Engels had die appel aan de vrouw van de dominee moeten geven. Ze had herhaaldelijk nachtelijke bijeenkomsten van heksen meegemaakt, waar de duivel in persoon ook aanwezig was geweest en ze had zelfs herhaaldelijk gemeenschap gehad met die duivel, die in het zwart gekleed was en een hoed droeg met een witte pluim. Verhalen, die ons zonder meer als volkomen onzinnig in de oren klinken, maar die in die dagen allen, die ze hoorden, haastig een kruis deden slaan. Hemke echter schijnt een nogal invloedrijke familie te hebben gehad, het is anders niet te verklaren, dat zij vrijgelaten werd op belofte van beterschap. Dat zij "van goede familie" was, blijkt ook wel hieruit, dat zij een boete van maar liefst zeshonderd daalder te betalen kreeg en dat die boete prompt betaald werd óók. Maar... kón het anders? Nauwelijks was Hemke in de schoot harer familie teruggekeerd, of zij herriep met klem al haar "bekentenissen". Die waren trouwens hierop neergekomen, dat zij, de folteringen moede, alleen "ja" geantwoord had op allerlei vragen, die de beul en de richters haar gesteld hadden!

Haar man liet het er niet bij zitten, hij begon bij richters en hoofdmannen in Groningen een actie tegen de drost en de richters van Wedde. Een daad, waarvoor ongetwijfeld moed nodig was. Niet alleen eiste hij de zeshonderd daalders terug, maar bovendien een soort van "smartegeld" van maar liefst zes duizend rijksdaalders in specie, "voer hare pijn ende geledene smerte (gezwijgende d'eere, die haer met geen goet ter werelt en is te boeten)".

Drost en richters beweerden, dat het geld gevraagd was om de kosten van Hemke's gevangenschap in het huis te Wedde te bestrijden en om de beul daaruit te betalen; maar Hemke's echtgenoot vond, dat die kerker in het huis van Wedde dan maar een dure verblijfplaats was en dát was zijn slag.

Tenslotte werd de zaak voorgelegd aan drie rechtsgeleerden uit Den Haag en 't mag ons vreemd voorkomen, maar drost en richters werden in het gelijk gesteld. Hemke Aaldriks en haar familie hebben zich hierbij moeten neerleggen. Het klinkt ons nu allemaal nogal fantastisch in de oren. Vooral als wij zien, dat al deze zaken zich niet alleen afspeelden op aanstichting en aanklacht van de dominee Ludophus Antonius van Blijham, maar dat hij daarbij naast zich vond:

de predikanten Heino Verlage van Bellingwolde, Henricus Beerman van Vlagtwedde en Berbarudus Stroit van Wedde!

Bar en boos. . . . .

Jan W. Hiskes.

Wildervank, september 1976.